

QANDLI DIABET KASALLIGI: ETIOLOGIYASI, PATOGENEZI, KLINIK KECHISHI VA ZAMONAVIY DAVOLASH TAMOIYILLARI

Beshariq Abu Ali Ibn Sino Nomidagi

Jamoat Salomatligi Texnikumi o'qituvchisi

G'ulomova Shahnoza Odiljon qizi

Annotatsiya: Qandli diabet — uglevod almashinuvi buzilishi bilan kechadigan, qonda glyukoza miqdorining surunkali oshishi bilan tavsiflanadigan endokrin kasallikdir. Kasallik insulin yetishmovchiligi yoki uning biologik ta'sirining pasayishi natijasida rivojlanadi. Ushbu maqolada qandli diabetning asosiy turlari, etiologiyasi, patogenezi, klinik belgilari, tashxislash mezonlari, davolash va profilaktika masalalari zamonaviy ilmiy manbalar asosida atroflicha yoritilgan.

Abstract: Diabetes mellitus is a chronic endocrine disorder characterized by persistent hyperglycemia caused by absolute or relative insulin deficiency. This article provides a comprehensive overview of the etiology, pathogenesis, clinical presentation, diagnostic criteria, treatment strategies, and preventive measures of diabetes mellitus based on contemporary scientific literature.

Аннотация: Сахарный диабет — хроническое эндокринное заболевание, обусловленное абсолютной или относительной недостаточностью инсулина и характеризующееся стойкой гипергликемией. В статье подробно рассмотрены этиология, патогенез, клиническое течение, диагностика, лечение и профилактика сахарного диабета на основе современных научных источников.

Tayanch atamalar: Qandli diabet, insulin, giperglikemiya, uglevod almashinuvi, endokrin kasalliklar;

Key words: Diabetes mellitus, insulin, hyperglycemia, carbohydrate metabolism;

Ключевые слова:

Сахарный диабет, инсулин, гипергликемия, углеводный обмен

Kirish

Qandli diabet XXI asrning eng dolzarb tibbiy-ijtimoiy muammolaridan biri hisoblanadi. Uning keng tarqalganligi, surunkali kechishi va ko‘plab og‘ir asoratlar bilan namoyon bo‘lishi sog‘liqni saqlash tizimi oldiga jiddiy vazifalarni qo‘ymoqda. Diabet yurak-qon tomir kasalliklari, buyrak yetishmovchiligi, ko‘rishning pasayishi va nogironlikka olib keluvchi asosiy omillardan biridir.

Etiologiya

Qandli diabet rivojlanishida irsiy moyillik muhim ahamiyatga ega. I-tur qandli diabet asosan autoimmun jarayonlar bilan bog‘liq bo‘lib, oshqozon osti bezining beta-hujayralari destruksiya natijasida yuzaga keladi. II-tur qandli diabet esa ortiqcha tana vazni, kamharakat turmush tarzi, noto‘g‘ri ovqatlanish va insulin rezistentligi bilan chambarchas bog‘liq.

Patogeneza

Kasallik patogenezida insulin sekretsiasining kamayishi yoki to‘qimalarning insulinga sezgirligining pasayishi yetakchi o‘rin tutadi. Giperglikemiya natijasida oqsillar glikatsiyasi, oksidativ stress va mikrosirkulyator buzilishlar rivojlanib, ichki a‘zolar shikastlanishiga olib keladi.

Klinik belgilari

Qandli diabetning klassik klinik belgilari poliuriya, polidipsiya, polifagiya va tana vaznining kamayishidir. Shuningdek, teri qichishishi, tez charchash, ko‘rish o‘tkirligining pasayishi ham tez-tez uchraydi.

Asoratlari

Qandli diabetning uzoq muddatli asoratlariga diabetik nefropatiya, retinopatiya, neyropatiya, makroangiopatiyalar va diabetik oyoq sindromi kiradi. Ushbu asoratlar bemorlarning hayot sifatini keskin pasaytiradi.

Tashxislash

Qandli diabet tashxisi och qoringa qondagi glyukoza miqdorini aniqlash, glyukoza tolerantlik testi va glikirlangan gemoglobin (HbA1c) ko'rsatkichlari asosida qo'yiladi.

Davolash va profilaktika

Davolashning asosiy maqsadi glyukemik nazoratga erishishdir. Bunda parhez terapiyasi, jismoniy faollik, insulin preparatlari va peroral gipoglikemik dorilar qo'llaniladi. Profilaktika sog'lom turmush tarziga rioya qilish va xavf omillarini kamaytirishga qaratilgan.

Qandli diabetda qo'llaniladigan xalq tabobati usullari

1. Dorivor o'simliklar (fitoterapiya)

Qora zira (*Nigella sativa*)

- Ta'siri: insulin sezgirligini oshiradi, glyukozani kamaytirishga yordam beradi
- Qo'llanishi: • 1 choy qoshiq urug' kuniga 1–2 mahal (asal bilan yoki suv bilan)

Qandli loviya po'chog'i

- Ta'siri: qondagi glyukoza miqdorini pasaytiradi
- Damlamasi: • 1 osh qoshiq po'choq + 1 stakan qaynoq suv, 20 daqiqa damlab, kuniga 2 mahal ichiladi

Zubtutum (*Plantago major*)

- Ta'siri: modda almashinuvini yaxshilaydi, qo'llanishi: barg damlamasi yoki urug'i kukuni

2. Achchiq o‘simliklar

Achchiq qovun (*Momordica charantia*)

- Tabiiy insulin ta’siriga ega
- Sharbat yoki choy holida ichiladi
- Ehtiyot chorasi: gipoglikemiya chaqirishi mumkin

3. Ziravor va oziq-ovqat mahsulotlari

Sarimsoq

- Qon tomirlarni himoya qiladi
- Insulin sezgirligini oshiradi, kuniga 1–2 bo‘lak xom holda

Dolchin (koritsa)

- Ta’siri: glyukoza almashinuvini yaxshilaydi
- Qo‘llanishi: $\frac{1}{2}$ choy qoshiq kuniga (choyga yoki ovqatga)

Zig‘ir urug‘i

- Ichak faoliyatini yaxshilaydi
- Glyukozaning so‘rilishini sekinlashtiradi, 1 osh qoshiq maydalab, suv bilan

4. Asal va propolis (ehtiyot bilan!)

- Faqat II-tur diabetda, glyukoza nazorati ostida
- Kuniga 1 choy qoshiqdan oshmasligi kerak

5. Hayot tarziga oid xalqona tavsiyalar

- Har kuni 30–40 daqiqa piyoda yurish
- Oqartirilgan un, shakar, shirin ichimliklardan voz kechish

- Ovqatlanish vaqtiga qat'iy rioya qilish
- Yetarli uyqu va stressni kamaytirish

Xulosa

Qandli diabetni erta aniqlash, muntazam nazorat va kompleks davolash kasallik asoratlarini oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy ilmiy yondashuvlar diabet bilan kasallangan bemorlarning umr davomiyligi va hayot sifatini yaxshilash imkonini bermoqda

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M.F.Ziyayeva. «Terapiya ». Toshkent. "Ilm Ziya"2007
2. A.G.Gadayev,M.Sh.Karimov, X.S.Ahmedov «Ichki kasalliklar prepedevtikasi ». Toshkent "Turon zamin ziyo", 2004yil.
3. Dedov I.I. Endokrinologiya. Moskva, 2022.
4. Internet ma'lumotlari. <https://medion.uz>,<https://med24.uz>, <https://uz.wikipedia.org>